

POVEZANOST MED DIMENZIJAMI SOCIALNEGA STATUSA STARŠEV IN STALIŠČI NJIHOVIH OTROK DO ŠPORTNE VZGOJE IN ŠPORTA

Tomislav Koprivnjak

doktor kinezioloških znanosti, znanstveni sodelavec za področje kineziologije

THE RELATION BETWEEN SOME DIMENSIONS OF THE SOCIAL STATUS OF THE PARENTS AND THE CHILDREN'S ATTITUDE TO PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

POVZETEK

Na vzorcu 325 osnovnošolskih otrok, učencev 7. in 8. razreda, iz populacije popolnih OŠ R Slovenije, je bila analizirana povezanost med indikatorji socialnega položaja staršev in stališči njihovih otrok do telesne vzgoje in športa.

V ta namen so bile uporabljene naslednje multivariantne tehnike obdelave podatkov: kanonična korelacijska analiza, analiza skupin in diskriminacijska kanonična analiza.

Hipoteza je potrjena, saj zveza med indikatorji socialnega položaja staršev in stališči njihovih otrok kot taka obstaja, toda njeno realno vrednost je težko ocenjevati zaradi naslednjih razlogov: niso bili upoštevani vsi možni indikatorji, ki bi eventualno bolje separirali subjekte, problemov statusne inkonsistence, zaključena je primarna socializacija, tudi edukativni proces briše razlike med subjekti, ki pripadajo nasprotnim polom statusne lestvice.

SUMMARY

On a sample of 325 primary school pupils of the 7th and 8th grade taken from the population of primary schools in the Republic of Slovenia an analysis was made, of the relations between latent dimensions of the social status of parents with the attitudes of their children to physical education and sport.

For this purpose the following multivariate analysis has been used: canonical correlation analysis, taxonomic analysis and canonical discriminant analysis.

Hypothetically we can probably say that the expected general correlation between the two subspaces is diminished by factors such as: not all indicators were measured that would enable us to better differentiate subjects, social status inconsistency, primary socialisation is completed and also, the education process diminishes differences between subjects of opposite poles of the social status scale.

1. UVOD

Raziskava je imela dva cilja, in sicer: ugotoviti povezanost med latentnimi dimenzijami socialnega položaja staršev in stališči njihovih otrok do telesne vzgoje in športa, določiti položaj manifestnih spremenljivk stališč do telesne vzgoje in športa v prostoru, ki je bil omejen z manifestnim setom spremenljivk, ki so ga predstavljali nekateri indikatorji socialnega položaja, na vzorcu, ki ga je predstavljalo 325 osnovnošolskih otrok, učencev sedmega in osmega razreda iz populacije učencev popolnih osnovnih šol v R Sloveniji. Velikost vzorca je bila omejena iz objektivnih razlogov, vendar dovoljuje aproksimativno oceno na populacijo z istimi oziroma podobnimi karakteristikami, kot jih ima izbrani vzorec.

Že iz samega dejstva, da osnovnošolci, o katerih bo tekla beseda, nimajo vsi enakega socialnega položaja (statusa), lahko sledi logičen sklep, čeprav

skušamo zagotoviti vsem enake izobraževalne in vzgojne pogoje, kar je posledica naprednih družbenih sil, da bo opazen vpliv socialnih razlik na njihova stališča. V našem primeru gre za pripisani (pasivni) status, ki ga velja pripisati predvsem položaju respondentovih staršev, in to samo v tistem segmentu, ki je omejen in operacionalno definiran kot sistem stratifikacijskih dimenzij. Pri tem so zavestno izpuščeni mnogi dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje stališča, do česar je prišlo predvsem zato, da bi se neproučeni problemi osnovnošolskih otrok na področju telesne vzgoje parcializirali in jasneje proučili v okviru delovanja njihovih internih mehanizmov ter ugotovili, kolikšen delež variance stališča pripada setu stratifikacijskih spremenljivk.

Teorija usmerja raziskovalce v praznine. Ker so predhodne študije pokazale, da je največji deficit na tem področju v osnovnih šolah, to je pri mladi-

ni od 12. do 14. leta starosti, je temu primerno izbran vzorec anketirancev v tej raziskavi.

Področje telesne kulture je v tem trenutku že tako razvito, da nekatera terminološka vprašanja zahtevajo svoje odgovore. Vendar pa moramo pri tem ugotoviti, da so bili naši podatki zbrani v času, ko ta polemika okrog izrazoslovja še ni bila tako aktualna in so bili vsi instrumenti oziroma vprašalniki zasnovani s termini, ki jih uporabljamo v naši raziskavi.

Osnovna hipoteza v tej raziskavi je bila, da so faktorji socialnega položaja povezani z dimenzijami stališč do telesne vzgoje in športa.

Opomba avtorja: V rezultatih raziskav lahko praviloma dobimo veliko informacij tudi z inspekcijo tabel. Zaradi omejene dolžine našega sestavka je tukaj podana samo najbolj groba interpretacija na nivoju generalizacije in sinteze posameznih poglavij. Tabele in priloge, ki jih ni malo, ter uporabljeni

virji so navedeni v disertaciji. Ostali podatki, ki so bili osnova za matematično-statistične procedure, pa so shranjeni na Inštitutu za kineziologijo.

Zakaj smo se odločili za to hipotezo?

Zato, ker šport in športna rekreacija postajata zelo pomemben sestavni del življenja, kar so ugotovili predvsem raziskovalci v zahodnem delu sveta. Raziskave kažejo, da je vsebina prostega časa postala tako zanimiva, da je postalo delo za marsikoga nezanimivo.

V tem kontekstu so se v zadnjih letih menjala stališča do športa in športne rekreacije, zlasti v tako imenovanem »srednjem« razredu. Stališče spada med tiste dimenzije, na katere je vsaj v začetni fazi možen relativno najmočnejši vpliv indikatorjev socialnega položaja, in to predvsem zaradi tega, ker se osnova te lastnosti razvija v okviru družine.

Starši z ozirom na pozicije, ki jih zasedajo na stratifikacijskih dimenzijah, od svojih otrok zahtevajo določene norme in načine vedenja ter pri tem skušajo razviti določene vrednote in določen način oziroma stil življenja. Narejena je bila vrsta študij, ki so to potrdile, in glede na to, da se procesi primarne socializacije v grobem končajo z dvanajstim letom, se da iz tega sklepati na mnoge življenjske implikacije, ki iz tega izhajajo.

2. OBDELAVA GRADIVA IN REZULTATI

Spremenljivke, ki so bile uporabljene za oceno socialnega položaja subjekta, pripadajo socializacijskemu, institucionalnemu in sankcijskemu sistemu fenomenskega modela socialne stratifikacije, avtorja S. Saksida in sodelavcev. Pri tem je naš vzorec spremenljivk konstruiran na osnovi originalnega, toda delno modificiranega instrumenta DS-2S, pri čemer je bila izvedena selekcija v smislu definirane predmeta in problema, kar pomeni, da so bile izbrane samo tiste spremenljivke, ki so se v dosedanjih raziskavah pokazale kot najboljše, oziroma tiste, ki predstavljajo hipotetične reprezentante pasivnega statusa respondentov.

V nadaljnjem postopku smo iz korelacijske matrike manifestnih spremen-

ljivk generirali šest hipotetičnih faktorjev, ki smo jih poimenovali:

- **izobrazbeni položaj staršev,**
- **športna dejavnost staršev,**
- **poklicni položaj staršev,**
- **družbeni položaj staršev,**
- **politična orientacija staršev in**
- **ekonomski položaj staršev.**

Pri tem postopku je bila uporabljena logika Guttman-Kaiserjevega kriterija.

Vzorec spremenljivk za oceno stališč do telesne vzgoje in športa oziroma kriterijske spremenljivke so formirane na podlagi instrumenta, ki je bil v te namene izdelan v preliminarni raziskavi. Instrument je konstruiran tako, da omogoča izdelavo objektivnega in racionalnega postopka za merjenje manifestnih in latentnih dimenzij tistega podprostora stališč, ki je odgovoren za stališče posameznika do telesne vzgoje in športa.

Za potrebe te raziskave je stališče definirano kot hipotetični in izpeljan konstrukt o pridobljeni, relativno trajni in stabilni organizaciji kognitivnih in konativnih komponent osebnosti, ki se manifestira kot tendenca določene intenzivnosti, da se reagira pozitivno ali negativno proti določeni referenci stališča.

V nadaljnji obdelavi smo po PB kriteriju Štalca in Momiroviča izolirali tri latentne dimenzije. Ekstrakcija glavnih komponent iz matrike korelacij je po PB kriteriju določila tri značilne lastne vrednosti, ki smo jih poimenovali: **odnos, aktivno stališče in uporabnost.**

V nadaljnjem postopku je bila izračunana matrika interkorelacij vseh latentnih spremenljivk, ki je predstavljala bazično konfiguracijo prostora, v katerem je bila izvršena kanonična korelacijska analiza. Izoliran je bil en kanonični faktor, ki je imel kanonično korelacijo v višini .29, za katero lahko rečemo, da je izpod vrednosti, ki jih ponavadi dobimo pri ugotavljanju povezanosti podobnih prostorov. Kljub temu pa moramo najprej ugotoviti, kaj sploh predstavlja rešitev, ki smo jo dobili.

Na področju indikatorjev socialnega položaja ima ta faktor naslednje korelacijske koeficiente (navajamo jih v oklepajih): s športno dejavnostjo staršev (.72), s poklicnim položajem staršev (.71), z družbenopolitičnim položajem staršev (.69), z ekonomskim polo-

žajem družine (.52), s politično orientacijo staršev (.45) in z izobrazbenim položajem staršev (.31).

Na področju stališč pa ima dobljeni kanonični faktor naslednje korelacijske koeficiente: s faktorjem uporabnost (.79), s faktorjem odnos (.42) in s faktorjem, ki smo ga poimenovali aktivno stališče (-.77).

Vsi vemo, da korelacija pomeni povezanost, v našem primeru med dvema skupinama podatkov. Moramo pa imeti v mislih, da v našem primeru povezanost med tema dvema skupinama spremenljivk ne pomeni, da ena drugo povzročata, temveč, da obstaja tretji pojav, ki lahko povzroča skladne spremembe v dveh skupinah spremenljivk, ki jih opazujemo. Če dobro premislimo, lahko ugotovimo, da je vzrok obema pojavoma lahko edino socialna situacija, v kateri so otroci živeli in v kateri še živijo. Hipotetično lahko predvidevamo, da ima dobljeni kanonični faktor, če ga opazujemo s strani stališč in s strani socialnega položaja, zvezo z ukvarjanjem s športom.

Ta kanonični faktor smo poimenovali - **subjektivno ukvarjanje s športno dejavnostjo ali mogoče krajše ŠPORT.** Ocenjeno je bilo, da je generalna korelacija prenizka, kar je lahko posledica alinearnosti zvez med podprostora.

Z namenom, da bi dobili čimboljšo solucijo, smo najprej opravili nekaj vmesnih študij in se nato odločili, da bomo v naslednjem koraku opravili še taksonomsko analizo.

Za razvrščanje enot v skupine smo izbrali metodo voditeljev. Uporabili smo program LEADER iz programskega paketa CLUSE avtorja V. Batagelja, pri čemer smo postavili pogoj, da so bile skupine disjunktno. Ta pogoj sta izpolnjevali samo dve skupini.

Skupine enot, ki so bile definirane s programom LEADER glede na indikatorje socialnega položaja, smo v naslednjem koraku diferencirali skupaj, s setom odvisnih spremenljivk iz instrumenta za merjenje stališč do telesne vzgoje in športa, z metodo diskriminantne analize.

Ali je možno ljudi razlikovati po stališčih v socialnem polju?

To je ključno vprašanje, ki smo ga hoteli razrešiti v tem zadnjem poglavju naše raziskave. Če smo pri faktorski

analizi stališč do telesne vzgoje in športa po projekcijah ugotavljali določeno skladnost med ljudmi v njihovih stališčih, smo zdaj vpeljali še drugo relacijo, se pravi, da iščemo tiste spremenljivke, ki naj bi ljudi medsebojno najbolj razlikovale.

Namreč ljudje, ki so po stališčih medsebojno najbolj disjunktivni, so lahko pripadniki istih ali različnih socialnih skupin. Mi pa iščemo tiste spremenljivke, pri katerih so ljudje najbolj različni, seveda ob pogoju, da se isti ljudje tudi na indikatorjih socialnega statusa najbolj razlikujejo.

Torej, ta dva procesa smo skušali pripeljati skupaj tako, da je bila kombinacija teh procesov optimalna, kar z drugimi besedami pomeni, da smo v zadnjem delu raziskave skušali najti tista stališča, pri katerih se ljudje najbolj razlikujejo – s tem, da lahko istočasno te razlike potrdimo tudi v prostoru indikatorjev socialnega položaja.

Kaj lahko izluščimo iz rezultatov diskriminantnih postopkov?

Formirana je bila samo ena diskriminantna funkcija; po direktni metodi (vse spremenljivke so bile vključene istočasno). Izračunan je bil nivo povezanosti, lastna vrednost, kanonična korelacija, ki je bila v tem primeru nekaj višja, in sicer v višini .37, in druge karakteristike.

Dejansko so razlike potrjene, torej obstajajo značilne razlike, ki jih bomo skušali razbrati predvsem iz vrednosti korelacijskih koeficientov, ki se lahko

v mnogočem interpretirajo kot faktor-sko polnjenje.

Iz vrednosti korelacijskih koeficientov (v interpretaciji so upoštevani samo tisti, katerih vrednosti so bile višje od .30 in so navedeni v oklepaju za trditvami) nekaterih spremenljivk stališča do telesne vzgoje in športa, z diskriminantno funkcijo, lahko vidimo, da je ta vektor pozitivno usmerjen.

Na čelu seznama so po korelacijskih koeficientih naslednje trditve:

- učni načrt, ki ne vključuje telesne vzgoje, ni popoln (.54)
- v športni igri se sprostim in zabavam (.40)
- šport ni za ženske (.40)
- že od malega se ukvarjam s športom (.36)
- tudi starejši ljudje bi se morali ukvarjati s športnorekreativno dejavnostjo (.32)
- telesna aktivnost je pomoč pri vzdrževanju dobrega zdravja (.31) itn.

Če pogledamo nekaj trditvev z vrha lestvice, na primer: šport ni za ženske, tudi starejši ljudje bi se morali ukvarjati s športnorekreativno dejavnostjo in telesna aktivnost je pomoč pri vzdrževanju dobrega zdravja, lahko hipotetično sklepamo, da skupna črta teh odgovorov ni toliko težnja po integriteti zdravega, psihično in fizično sposobnega lastnega organizma, niti toliko lastno prepričanje o koristnosti športnorekreativnih dejavnosti za starejše ljudi, temveč je to lahko močna identifikacija s starši, predvsem z materjo.

Kajti vrednosti, da se tako izrazimo, pozitivnega taksona oziroma voditelja za razvrstitev v skupino glede na standardizirane spremenljivke, ki merijo socialno-demografske karakteristike, nam kažejo, da je visok edukativni, profesionalni in družbenopolitični status matere dominantna karakteristika respondentov, ki so reprezentanti tega voditelja. Tudi tukaj navajamo samo nekatere najbolj značilne spremenljivke:

- materina izobrazba: vrsta končane šole (.87)
- očetova izobrazba: vrsta končane šole (.72)
- materina dejavnost v družbenih organizacijah (.70)
- materina športna aktivnost (.65)
- materin položaj na delovnem mestu (.62)
- materine funkcije v družbenopolitičnih organizacijah (.59)
- očetova dejavnost v družbenih organizacijah (.57)
- starši so lastniki avtomobila (.57)
- materine funkcije v organih delavskega samoupravljanja (.57)
- očetov položaj na delovnem mestu (.56)
- očetova športna aktivnost (.55)
- starši imajo televizijski sprejemnik (.52) itn.

Tudi športna aktivnost matere je nadpovprečna, kar je dodatna potrditev v korist domneve, da je energetski potencial, kot nujni predpogoj športne aktivnosti otroka, genetično pogojen z energetskim potencialom matere. To je podatek, ki so za potrdile že nekatere predhodne analize.

ZAKLJUČEK

Če ob tem upoštevamo še nekatere izsledke raziskav z naslovom Športnorekreativna dejavnost Slovencev, ki jih v sodelovanju s Centrom za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij FSPN redno opravlja Inštitut za kineziologijo Fakultete za šport v Ljubljani, in sicer, dr. K. Petrovič s sodelavci, lahko ugotovimo, da postajata šport in rekreacija med ljudmi čedalje bolj priljubljena. To potrjujejo tudi podatki o tem, da število udeležencev v športnorekreativnih dejavnostih iz leta v leto narašča. Spodbudno pa je predvsem dejstvo, da v omenjenih dejavnostih

CONCLUSION

(Also) taking into consideration some results of researches titled »Sports Recreation (activity) in Slovenia«, that are being performed regularly by the Institute of Kinesiology at the Faculty of Sports in Ljubljana, under the guidance of dr. K. Petrovič and colleagues, in collaboration with the Center for Public Opinion Research and Mass Media at the Faculty of Social Sciences, we can conclude, that there is a growing popularity of sports and recreation among people. This is also confirmed by the fact, that the number of participants in sports recreation is increasing from

sodeluje čedalje več žensk. Prej je bilo razmerje 3:1, nato 2:1, da bi v letu 1988 znašalo to razmerje samo 6:5 v korist moških udeležencev.

Ne samo, da se razlike med moškimi in ženskami zmanjšujejo, temveč je pomembno predvsem to, da je miselnost o pozitivnem delovanju telesnokulturnih dejavnosti večja, to pa pomeni, da lahko hipotetično predpostavljamo, da je proces, ki smo ga omenili na začetku (vsebina prostega časa je postala tako zanimiva, da je delo za marsikoga postalo nezanimivo), dejansko prisoten tudi v naši družbi.

Svoje misli lahko strnemo z ugotovitvijo, da starši z višjimi pozicijami na indikatorjih socialnega položaja omogočajo svojim otrokom višji status, ki ima direktn vpliv na njihove potomce že v prenatalnem obdobju ter na kulturno in socialno okolje v zgodnjem otroštvu. Odločilne komponente za ukvarjanje s športom se tako v največji meri formirajo že v obdobju primarne socializacije in so često prisotne v modelu življenja družin tistih respondentov, kjer tradicionalno prevladuje športna dejavnost staršev.

Na osnovi rezultatov te raziskave lahko sklenemo, da je socialni status tistih učencev, ki imajo pozitivno stališče do telesne vzgoje in športa, višji od tistih iz populacije, kjer starši zasedajo nižji socialni status.

V odnosu na druge raziskave na populaciji odraslih so te korelacije nižje, vendar lahko hipotetično sklepamo, da se z nekaterimi pozitivnimi procesi v korist športa, ki prav gotovo vplivajo na stališča naših respondentov, znižuje generalna korelacija.

year to year. The fact that the number of female participants is increasing is especially stimulating. In the past, the ratio was 3:1, then 2:1, and in 1988 reached only 6:5 in favour of male participants.

Not only are differences between male and female in decline, but it is also significant that more and more people consider physical activity positive. This means that we may hypothetically say that the process mentioned above (that the contents of free time have become so interesting that work has become, for many, uninteresting), is in fact present also in our society.

Thus we may conclude, that parents occupying higher social-status-indicator positions, enable their children higher status, which has direct influence on them already in the pre-natal period, as well as on their cultural and social environment in their early childhood.

Decisive components for participation in sports are, thus, in major part, formed during primary socialization, and are often present in the model of living of families of those respondents, where parents' sports activities are traditionally dominant.

On the basis of the research results it can be concluded that the social status of the pupils with positive attitude to physical education and sports, is higher than in the population with parents of lower social status.

In relation to other studies of adult population, these correlations are lower, but we may hypothetically conclude, that with some positive processes in favour of sports, which certainly influence viewpoints of our respondents, the general correlation is in decline.